

КОМУНКАТИВНІ ТА ОРГАНІЗАТОРСЬКІ ЗДІБНОСТІ ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МЕНЕДЖЕРІВ ПІДПРИЄМСТВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ УКРАЇНИ

COMMUNICATIVE AND ORGANIZATIONAL SKILLS AS THE IMPORTANT COMPONENT OF MANAGEMENT CULTURE OF ECONOMIC PROFILE ENTERPRISES

Хомік О.М.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри фінансів та кредиту,
Академія рекреаційних технологій і права (м. Луцьк, Україна)

Мишко О.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та кредиту,
Академія рекреаційних технологій і права (м. Луцьк, Україна)

У статті розглянуто систему поглядів на сутність поняття «управлінська культура». Визначено роль комунікативних та організаторських здібностей як важливих елементів управлінської культури менеджерів підприємств економічного профілю. Наведено результати дослідження рівня розвитку комунікативних та організаторських здібностей менеджерів підприємств та детально описано їх характеристику.

Ключові слова: менеджер, управлінська культура, підприємство економічного профілю, комунікативні та організаторські здібності.

В статье рассмотрена система взглядов на сущность понятия «управленческая культура». Определена роль коммуникативных и организаторских способностей как важных элементов управленческой культуры менеджеров предприятий экономического профиля Украины. Приведены результаты исследования уровня развития коммуникативных и организаторских способностей менеджеров предприятий и подробно описана их характеристика.

Ключевые слова: менеджер, управленческая культура, предприятие экономического профиля, коммуникативные и организаторские способности.

In the article the system of views on the essence of the concept of «management culture» was examined. The role of communicative and organizing abilities as important elements of managerial culture of managers of enterprises of economic profile is determined. Results of the researching of level of development of communicative and organizational skills of managers of enterprises of economics and a detailed description of their characteristics.

Keywords: manager, management culture, enterprise of economic profile, communication and organizational skills.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасне українське суспільство характеризується зростанням соціального напруження, конфліктів, нестабільності, а також загостренням проблеми управлінської некомпетентності кадрів. У цих умовах стає очевидним, що роль управління як соціального інституту та особливого роду діяльності є першочерговою для життя нашого суспільства. Особливо гостро постає питання про рівень професіоналізму менеджерів на підприємствах економічного спрямування, їхніх ділових та професійних якос-

тей, культури мислення, моральних цінностей та вміння вести за собою людей. Посада менеджера тільки формально дає людині необхідні передумови бути лідером колективу, але автоматично таким його не робить. Для реалізації ефективної управлінської діяльності менеджеру потрібно володіти особистісно-діловими та професійними якостями. Саме керівник із високою управлінською культурою зможе вміло спрямувати свою діяльність на розвиток підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Проблеми

управлінської культури майбутніх фахівців присвячено багато праць видатних науковців. Багатогранністю й об'єктивністю дослідження різних аспектів формування управлінської культури фахівців характеризуються роботи вчених Л.В. Васильченко, А.Н. Веденєвої, Н.М. Горяїнової, А.В. Губи, О.П. Позднякова, М.І. Якібчука та ін.

Значення комунікативних та організаторських здібностей підкреслюється в роботах таких дослідників, як: М.Й. Боришевський, Л.А. Гарнага, Н.Б. Завіниченко, Н.Л. Клясен, О.Г. Ковальов, В.О. Моляко, О.Л. Музика, В.М. Мясичев, І.Л. Рижикова, Т.М. Сукаленко, А.В. Яцинік та ін. Зокрема, Л.Е. Орбан-Лембрик та Л.М. Карамушка досліджували вплив організаторських здібностей керівника на якість міжособистісної ділової взаємодії, Л.І. Уманський започаткував суб'єктивно-психологічний напрям дослідження проблем комунікативних та організаторських здібностей особистості.

Враховуючи позитивні зміни у досліджуваному напрямі, варто наголосити на відсутності досліджень щодо ролі комунікативних та організаторських здібностей в управлінській культурі менеджерів підприємств економічного спрямування.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою дослідження є визначення ролі та рівня прояву комунікативних та організаторських здібностей менеджерів підприємств економічного спрямування як важливого складника їх управлінської культури.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аналіз ситуації суспільного розвитку, що характеризується зростаючим прискоренням еволюційних процесів у економічній сфері людської діяльності, свідчить про потребу суспільства в особистості керівника, здатного ефективно управляти цими процесами з орієнтацією на суспільне благо. Зростання рівня й якісних показників виробництва підприємств економічного профілю, їх конкурентоспроможність у сучасних умовах залежать не тільки від технічних і технологічних процесів виробничої діяльності. Важливим фактором оптимізації та подальшого розвитку підприємств є управлінська культура менеджерів цих підприємств.

Недостатній рівень професіоналізму та управлінської культури менеджерів не лише гальмує поширення організаційної культури, а й стримує організаційний розвиток підприємств економічного спрямування, тому недостатньо підготовленому, неерудованому керівникові, який не володіє достатньою мірою елементами загальної та управлінської культури, важко, а то й неможливо засвоїти елементи культури організації, не кажучи вже про те, щоб бути її активним носієм та пропагандистом у середовищі підлеглих.

Під терміном «управлінська культура» Л.В. Васильченко розуміє «цілісну властивість особистості, яка має прояв у процесі професійної управлінської діяльності; характеризує особливості свідомості, поведінки, спілкування та управлінської діяльності керівника; забезпечує усвідомлення та культуродоцільність професійної діяльності; стимулює творчий розвиток керівника» [1, с. 16].

Поняття «управлінська культура» С.В. Королюк трактує як «різновид професійної культури, який складається з політичної, правової, адміністративної, менеджерської, організаційної, соціально-психологічної, інформаційної, комунікативної та економічної культури й є інтегральним утворенням щодо системи знань і умінь, особистісних якостей, мотивів і цінностей, які реалізуються під час управління» [2, с. 88].

Термін «управлінська культура» О.П. Поздняков розуміє як наявність глибоких знань, методичного досвіду і майстерності; високу організованість і гнучке мислення; широке використання в роботі сучасних наукових методів управління; вміння прогнозувати хід подій і швидко орієнтуватися в обстановці; об'єктивність доповідей; сучасність у доведенні до виконавців усіх документів і розпоряджень; систематичний контроль виконання; ініціативу і самостійність, спокій, витримку; вміння чітко розробляти і акуратно оформляти службові документи. До культури управління, на думку автора, належить і вміння поєднувати ініціативу, самостійність, новаторство з наступністю і консерватизмом в управлінні [3, с. 19].

Під управлінською культурою менеджера підприємств економічного профілю ми розуміємо динамічне системне утворення, що охоплює сукупність знань, умінь і навичок, а також особистісних якостей керівника, які забезпечують ефективність здійснення різноманітних видів управлінської діяльності.

Через поєднання в собі двох мистецтв (мистецтва управління та мистецтва виконання) управлінська культура має надзвичайне значення в професійній діяльності менеджерів підприємств економічного профілю. Вона постає не лише як сукупний показник управлінського досвіду, рівня управлінських знань, почуттів, зразків поведінки та функціонування суб'єктів управління, а й як певна характеристика стану управління в нашій державі у цілому.

Для підвищення своєї управлінської культури менеджери повинні постійно вдосконалювати свої вміння і навички. Серед управлінських компетенцій, якими повинен володіти менеджер, вершину списку займають комунікативні та організаторські здібності. Саме від них залежить якість виконання управлінської діяльності менеджерів, її успішність і рівень досягнень. Розвиток комунікативних та організаторських здібностей особистостей нині є важливою проблемою, оскільки сучасне суспільство перена-

сичене різноманітними технологіями і велика частина людей мало спілкується наживо, а переважно через засоби електронних мереж, як наслідок, людині не вистачає навичок і вмінь спілкування.

Комунікативні та організаторські здібності є значним компонентом та передумовою розвитку здібностей в управлінській діяльності. Бажання займатися управлінською діяльністю та спілкуватися з людьми залежить і від змісту відповідних форм активності, і від типологічних особливостей самої особистості. Переважно вони визначаються цінністю та значущістю для людини майбутніх результатів її активності та ставлення до осіб, з якими вона взаємодіє. Досить часто здібності з'являються в ході тих видів діяльності та спілкування, які спочатку людині байдужі, але в міру включення в них стають значущими. Тут важливі власні зусилля та подолання комунікативних бар'єрів, які можливі, якщо людина ставить перед собою свідому мету саморозвитку.

Н.Б. Завіниченко вважає, що комунікативні здібності сприяють активному й ефективному спілкуванню, передачі інформації та встановленню контактів, розумінню комунікативної ситуації, сформованості комунікативних умінь та забезпечують взаємодію з іншими людьми [4].

На думку Г.С. Васильєва, особливо важливими елементами комунікативних здібностей є: вміння слухати партнерів під час спілкування; культура мови; правдивість та ввічливість; вимогливість до членів колективу; уміння переконувати; психологічний такт; дисциплінованість, рішучість тощо [5].

У структурі комунікативних здібностей на особистісному рівні Н.В. Волошина виділяє чотири аспекти:

1) базу комунікативного потенціалу людини, яка охоплює соціальні та соціально-психологічні передумови для спілкування (комунікативні засоби, схеми орієнтації, взаємодії, зовнішність, темперамент та ін.);

2) нижчий рівень виявлення комунікативних здібностей (навички спілкування);

3) середній рівень комунікативних здібностей (уміння спілкуватися);

4) вищий рівень комунікативних здібностей (форму інтеракційного пристосування і функціональної спрямованості поведінки) [6].

В інформаційному суспільстві менеджер повинен працювати як своєрідний процесор: отримувати інформацію про підприємство, її зовнішнє і внутрішнє середовище, аналізувати її, повідомляти оброблену інформацію підлеглим та забезпечувати зворотній зв'язок. При цьому важливо, щоб комунікація була якісною. Для цього в сучасному світі на передових підприємствах та організаціях упроваджують різні інноваційні форми комунікацій, які забезпечують можливість швидкого реагування, прийняття своєчасного рішення,

оперативного впровадження необхідних змін у роботі співробітників, відділів або підприємства у цілому.

Для організації ефективної взаємодії співробітників дуже важливо, щоб менеджер, окрім достатнього розвитку комунікативних здібностей, володів також і вираженими організаторськими здібностями, які знаходять свій прояв у розсудливості, підприємлихості, твердості характеру, вимогливості, сміливості та схильності до обґрунтованого ризику, стриманості, вмінні безпомилково оцінювати людей, вибрати стратегію і тактику діяльності, схильності до високої працездатності і звичці до вольового напруження.

Організаційні здібності Л.І. Уманський відносить до важливих управлінських якостей. У структурі професійно важливих управлінських якостей він виділяє: 1) психологічну вибірковість – швидке розуміння психологічних особливостей і стану інших людей, схильність до психологічного аналізу поведінки і вчинків інших людей у своїх власних; 2) практичний психологічний розум – здатність мотивувати, зацікавлювати людей, уміння врахувати особливості міжособистісних взаємовідносин для підвищення колективної діяльності; 3) громадську енергійність – здатність лідера заряджати енергією оточуючих, логічно-речовий і практичний вплив через особистий приклад, здатність ризикувати; 4) вимогливість, критичність; 5) схильність до організаторської діяльності як здатності активно включатися в організаторську діяльність, готовність приймати на себе відповідальність за роботу інших людей, потребу в здійсненні організаторської діяльності. Перераховані організаторські здібності доповнюються і конкретизуються локальними, більш специфічними здібностями, які зумовлюють ефективність виконання управлінських функцій [7].

Важливою якістю хорошого організатора має бути вміння створювати ділову обстановку в колективі, завжди бачити головне у роботі, що виявляється в організованості та зібраності, конкретності й оперативності керівництва, у продуманих указівках і розпорядженнях, певній гнучкості та маневреності, вмінні швидко реагувати на зміни у виробничих ситуаціях тощо.

Як організатор менеджер підприємства, на думку Н.В. Уйсімбаєвої, повинен мати певні такі організаторські риси, як визначення особистих пріоритетів та цілей, що відповідають завданням підприємства; розумний розподіл власного робочого часу; продуктивна робота з документами; вміння ефективно вирішувати адміністративні питання; вміння опрацювати різнопланову інформацію; виділення важливих для діяльності моментів без надлишкової деталізації; здатність працювати в умовах значного фізичного та психологічного навантаження [8].

Отже, ефективність виконання безпосередніх завдань і функцій менеджера підприємств економічного профілю вимагає високого рівня управлінської культури, інтелігентності, таких моральних якостей, як самовладання, витримка, врівноваженість і стриманість, почуття відповідальності, обов'язку, піклування про загальні інтереси, скромність у роботі й особистому житті, вміння логічно і коротко виступати і слухати інших, аргументувати свої розпорядження і завоювати довір'я підлеглих.

Для визначення комунікативних та організаційних здібностей ми провели дослідження, в якому прийняли участь 35 менеджерів підприємств економічного профілю. Для роботи використали методика В.В. Синявського і Б.А. Федоришина. Працюючи з тестом для визначення комунікативних та організаційних здібностей, менеджери вибирали один із запропонованих варіантів відповідей: «так» – 1 бал і «ні» – 0 балів. Загальна кількість балів, набраних менеджерами, співвідносилася зі шкалою визначення рівнів розвитку: низький рівень розвитку комунікативних та організаційних здібностей визначався наявністю 1–15 балів, середній рівень – 16–29 балів, високий рівень – 30–40 балів (табл. 1).

Таблиця 1
Шкала оцінки визначення рівня комунікативних та організаційних здібностей менеджерів підприємств економічного профілю

		Рівень
Сума балів	1–15	Низький
	16–29	Середній
	30–40	Високий

Джерело: розроблено автором

Менеджери з низьким рівнем прояву комунікативних та організаційних здібностей не прагнуть до спілкування, почувають себе скуто у новій компанії чи колективі, надають перевагу проведенню часу наодинці, обмежують свої знайомства, відчувають труднощі в установленні контактів із людьми і у виступах перед аудиторією, погано орієнтуються у незнайомій ситуації, не відстоюють свою думку. У багатьох справах вони намагаються уникати прояву самостійних рішень та ініціативи.

Менеджери із середнім рівнем прояву комунікативних та організаційних здібностей прагнуть до контактів із людьми, не обмежують коло своїх знайомств, відстоюють свою думку, планують свою роботу, однак потенціал їх здібностей не відрізняється високою стійкістю. Ці керівники потребують подальшої виховної роботи щодо формування і розвитку комунікативних та організаційних здібностей.

Менеджери з високим рівнем прояву комунікативних та організаційних здібностей відчують потребу в комунікативній та організа-

ційній діяльності й активно прагнуть до неї, швидко орієнтуються у складних ситуаціях, невимушено поводять себе в новому колективі. Це ініціативні люди, які віддають перевагу у важливих справах або у складній ситуації прийняттю самостійних рішень, відстоюють свою думку та досягають, щоб їх сприймали інші.

Динаміку рівнів сформованості комунікативних та організаційних здібностей менеджерів підприємств економічного профілю відображено в табл. 2.

Таблиця 2
Динаміка рівнів сформованості комунікативних та організаційних здібностей менеджерів підприємств економічного профілю

Рівні	Абсолютне значення	%
Високий	13	37,1
Середній	17	48,6
Низький	5	14,3

Джерело: розроблено автором

Із наведених даних видно, що *низький рівень* сформованості комунікативних та організаційних здібностей мають 14,3% менеджерів, *середній рівень* – 48,6% менеджерів і *високий рівень* – 37,1% осіб (рис. 1).

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, ефективність функціонування підприємств економічного профілю залежить від нового суспільного прошарку висококваліфікованих менеджерів, які б володіли високою управлінською культурою й яка розглядається нами як цілісна властивість особистості, що охоплює сукупність знань, умінь і навичок, а також особистісних якостей менеджерів, які забезпечують ефективність здійснення різноманітних видів управлінської діяльності.

Ступінь володіння управлінською культурою менеджерами залежить від рівня розвитку їх комунікативних та організаційних здібностей, які проявляються в умінні чітко і швидко встановлювати ділові та товариські стосунки з людьми, намаганні розширювати контакти, вмінні впливати на людей, бажанні виявляти ініціативу.

За результатами проведеного дослідження було встановлено, що менеджерами підприємств економічного профілю переважно працюють особи із середнім рівнем володіння комунікативними та організаційними здібностями. Тільки незначна частина з них має низький рівень володіння комунікативними та організаційними здібностями.

Напрями подальших досліджень будуть спрямовані на виявлення детермінант і умов розвитку комунікативних та організаційних здібностей менеджерів підприємств економічного профілю.

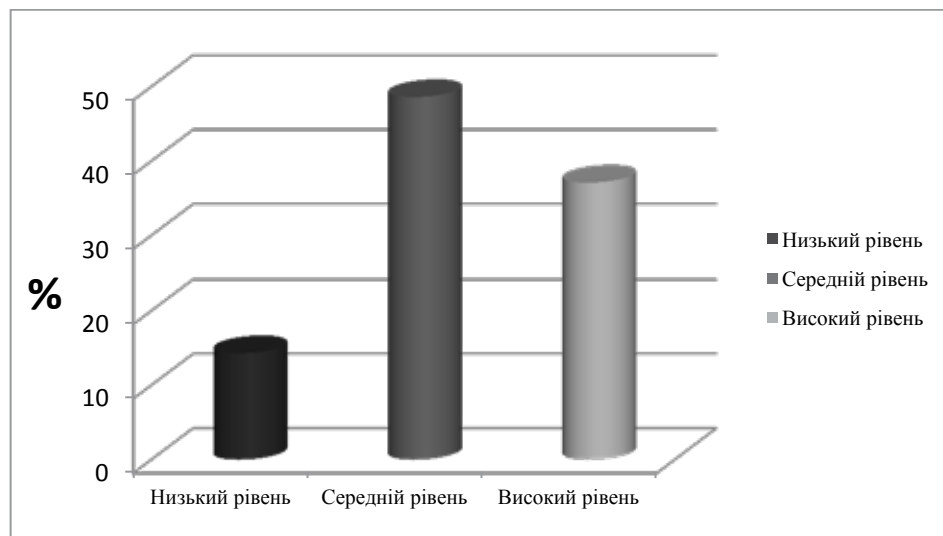

Рис. 1. Розподіл рівнів сформованості комунікативних та організаторських здібностей менеджерів підприємств економічного профілю (%)

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Васильченко Л.В. Формування управлінської культури керівника школи в системі післядипломної педагогічної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л.В. Васильченко ; Терноп. держ. пед. ун-т імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2006. – 23 с.
2. Королюк С.В. Управлінська культура керівника школи / С.В. Королюк // Постметодика. – 2003. – № 5/6. – С. 85–88.
3. Поздняков А.П. Формирование управленческой культуры будущего специалиста социальной работы в вузе : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / А.П. Поздняков. – Тамбов, 2007. – 40 с.
4. Завіниченко Н.Б. Особливості розвитку комунікативної компетентності майбутнього практичного психолога системи освіти : автореф. дис.... канд. псих. наук : спец. 19.00.07 / Н.Б. Завіниченко ; Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К., 2003. – 19 с.
5. Васильев Г.С. Проблема коммуникативных способностей членов первичных учебно-воспитательных коллективов : автореф. дис. ... канд. псих. наук / Г.С. Васильев. – М., 1977. – 21 с.
6. Волошина Н.В. До питання про структуру комунікативних здібностей особистості / Н.В. Волошина // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія. Психологія. Педагогіка. – 2002. – № 12–13. – С. 114–117.
7. Уманський Л.І. Досвід вивчення організаторських здібностей учнів / Л.І. Уманський // Питання психології. – 1993. – № 1. – С. 17–20.
8. Уйсімбаєва Н.В. Особливості формування організаторських здібностей майбутніх керівників навчальних закладів / Н.В. Уйсімбаєва // Наукові записки. Педагогічні науки. – 2015. – Вип. 112. – С. 341–346.